

14. **Le Petit Larousse** illustre. — Paris, 1993.
15. **Nash W.** The Language of Humour. — London-New York: Longman, 1985.
16. **Pocock J.G.** Verbalizing a Political Act: Toward a Politics of Speech // Language and Politics. — New York, 1984.
17. **Reboul O.** La rhétorique // Que sais-je? — Paris: PUF, 1993.
18. **Rodica M.** L'ironie en tant qu'acte de langage // Revue Romaine de linguistique. — Paris, 1984. — Vol. 29. — No. 1.
19. **The Encyclopaedia** of Language and Linguistics. — London, 1994.

А. П. Романченко

ДО ПИТАННЯ ПРО КОМПАРАЛЬНО-СУБ'ЄКТНІ (ОБ'ЄКТНІ) КАТЕГОРІАЛЬНІ СИТУАЦІЇ В ПРАГМАСТИЛІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Резюме

У статті проаналізовано компарально-суб'єктні ситуації, в яких реалізуються вторинні функції компаративності. Встановлено прагмастилістичний потенціал мовних засобів у компаральних ситуаціях у художньому мовленні.

Ключові слова: категоріальна ситуація, прагмастилістика, функція, компаративність.

Summary

The comparative-subjective situations, in which the secondary functions of a functional-semantic field comparison are being realized, are analysed. Pragmastylistic potential of language facilities in comparative situations on the material of the belles-lettres language features is revealed.

Key words: categorial situation, pragmastylistics, function, comparativity.

Оскільки функціонально-семантичне поле компаративності взаємодіє з іншими полями, на перетині яких формуються вторинні функції мовних одиниць, ставимо за мету в даній статті проаналізувати ті одиниці, для яких вираження компаративності є їх вторинною функцією.

Компаративні висловлювання розглядаються через поняття категоріальної ситуації, яка виражається різними засобами висловлювання, ґрунтується на певній семантичній категорії та утворюваному нею в мові функціонально-семантичному полі (ФСП) і являє собою один із аспектів загальної ситуації, яка передається у висловлюванні [17:13]. Розгляд категоріальних ситуацій перед-

бачається при встановленні вторинних функцій будь-якого з досліджуваних ФСП. З проаналізованих уже ФСП відзначимо ті, в яких було виявлено взаємодію певної семантичної категорії з компаративністю. Так, ФСП аспектуальності має зону перетину з полем компаративності у зонах ексцесивності та еволютивності [3:125, 127]. ФСП спонукальності перетинається з компаративністю, оскільки містить спонукування до якісної зміни дії [11:120]. При аналізі ФСП посесивності описано функції компаративно-посесивних відношень разом із квалітативно-посесивними і квантитативно-посесивними [5:219-226]. Ми ж проаналізуємо деякі компарально-суб'єктні категоріальні ситуації, в яких реалізуються вторинні функції ФСП компаративності.

У компарально-суб'єктній ситуації один суб'єкт порівнюється з іншим за дією. Зазвичай у таких висловлюваннях орієнтиром порівняння виступає дія, яка виражається дієсловом, іменники в називному і орудному відмінку виражають референт порівняння (суб'єкт, який порівнюють) і агент порівняння (суб'єкт, з яким порівнюють перший суб'єкт). Зауважимо, що порівнювані суб'єкти чи формальні суб'єкти відіграють неоднакову роль у процесі порівняння. Референт порівняння є об'єктом пізнання, він відіграє активну роль у процесі порівняння, проте виражає свою власність, дію через відношення до агента порівняння, який повинен мати ту ознаку, котра лежить в основі порівняння.

У конструкціях із логічною формулою aRb , яка виражає наявність відношення між суб'єктами, експліцитно оформлено три члени порівняльного відношення. За будовою це прості двоскладні речення з дієслівним присудком, структурна схема яких ($N1 — V_f$) поширена компонентом $N5$ “орудним порівняння”, що поєднує значення двох членів логічної формули. Його основа експліцитно виражає b , а флексія імпліцитно містить значення порівняння, що встановлюється із співвідношення смислів решти компонентів [19:58].

Здійснений нами аналіз досліджуваних конструкцій дає змогу виділити висловлювання, в яких реалізується функція власне порівняння. У таких категоріальних ситуаціях наявне зіставлення суб'єкта чи формального суб'єкта із суб'єктом дії, яке виступає як характеристика дії. Наведемо приклади з творів різних авторів:

Терентій, приглядаючись до вулиці й неясних обрисів будівель, над якими полтиниками сяють зорі, під'їжджає до хати Халимона [14:509]; Але й досі в хатах-білянках, що підсніжниками зійшли на долонях узлісь і стелів, печаляться матері котовців... [15:6]; ... порветься тихою струною муками натягнута душа [13:43]; Дівчата на ходу лисицями зазирали у вози [4:2:19]; Село казанком кипить [2:216]; Зря виховувати душу в правді і туркотіти голубом... [18:204]; Спущений Рушай ішов вихором уперед [1:174]; Серце плигає раненою козою... [20:79]; Благополуччя гадюкою сичить на вухо... [8:457]. Усього таких конструкцій виявлено у досліджуваних творах 201.

У всіх висловлюваннях одна дія приписується одночасно двом суб'єктам чи об'єктам: вираженому називним відмінком і вираженому орудним відмінком. Власне, дія, властива суб'єктові чи формальному суб'єктові, який має форму орудного відмінка, а суб'єктномінатив виявляється включеним у відношення порівняння: *Перелітними птицями летять чутки... [14:368]*. За об'єктивною реальністю, летіти можуть птахи, а не чутки. Виражаючи свої суб'єктивні враження, своє світобачення М.Стельмах говорить, що чутки летять, як птиці. Наведемо кілька прикладів без супроводжуючих коментарів: *Сірий туман квочкою гніздився над полями і висиджує тишу [14:382]; Це вже крізь сплющені очі Давид бачить, як перед ним золотою комашнею товчуться зорі, як роздвоюється місяць... [14:492]*.

Дані висловлювання стоять в одному ряду з порівняльними зворотами, тобто є синонімічними до них. У художніх текстах автори вдаються до прийому чергування конструкцій з орудним порівняльним і конструкцій із порівняльним зворотом. Останній приклад досить показовий. Кількома сторінками раніше у романі "Хліб і сіль" М. Стельмах так змальовує ситуацію: *Через якусь мить Давидові здається, що місяць раптом роздвоюється, а зорі почали товктися, підстрибувати, немов золота комашня [14:489]*. В інших висловлюваннях на одній і тій же сторінці або на сусідніх сторінках чергуються конструкції з орудним порівняльним і з порівняльним зворотом: *...краплиною крові повзло червонокриле сонечко; ...знову на рамі, мов краплину крові, побачив сонечко... [14:459]; Великий гнів і велика скорбота, мов два млинових камені,*

стиснули до краю натягнену душу старого, перемелювали в ній усе лихе і добре, що зібралось за довгий вік... [14:431]; І знову думки повернулись до розмови з паном, і знову у скрижанілій душі млиновим камінням заворушилились великий гнів і велика скорбота [14:431]. Майже у кожному вжитку можлива трансформація: *прізвище човгає фуганком у голові — прізвище човгає у голові, як фуганок; хлопчак поплавком пішов у воду — хлопчак пішов у воду, як поплавок; дівчина паленіє калиною — дівчина паленіє, як калина; вії тріпочуть млинками — вії тріпочуть, як млинки; дзвіночками озивався голос — голос озивався, як дзвіночок.* В орудному порівняльному суб'єкті і той предмет, з яким він порівнюється мисляться окремо. Ця семантична особливість орудного порівняльного сприяла витісненню його підрядними порівняльними реченнями, в яких дистанція між суб'єктом і порівнюваним із ним предметом ще очевидніша [16:184].

Іноді форма орудного порівняльного поєднується з порівняльним сполучником. Як зазначає О.І.Марчук, всупереч логіці будь-яких класифікацій сполучникова та безсполучникова конструкції синтезуються, вступаючи в чарівний симбіоз [10:148]. Частіше вживається у таких конструкціях сполучник *мов*, який надає висловлюванню додаткового модального відтінку.

При побудові аналізованих конструкцій кожен із компонентів лексично обумовлений, заздалегідь визначений існуючими в мові моделями. Набір дієслів, поєднуючись з якими форма орудного відмінка реалізує функцію власне порівняння, семантично досить обмежений. Виділимо такі лексико-семантичні групи: дієслова руху, переміщення в просторі; дієслова, які характеризують стан, зміну предметів; дієслова звучання; дієслова, які відтворюють світлові і кольорові ефекти; дієслово *дивитися* і синонімічні слова.

Найбільшу групу становлять дієслова руху, переміщення в просторі. Без врахування тих слів, які повторюються, і граматичних форм слова їх зафіксовано 59. Це дієслова недоконаного і доконаного виду Особливою частотністю відзначаються такі дієслова в різних граматичних формах: *летіти* (19), *котиться* (13), *падати* (5), *ворушитися* (5), *майнути* (3), *іти* (3), *піднятися* (3). Інші вжито один раз у досліджуваних художніх текстах, що свідчить про широке коло дієслів руху, вживаних у переносному значенні.

Найсуттєвішою морфологічною умовою компаративного вживання орудного відмінка є неперехідність дієслова-присудка, партнера зазначеної відмінкової форми у реченні, а головною функціональною лексико-семантичною умовою включення підмета в називному відмінку у відношення порівняння з іншим предметом в орудному відмінку є переносне вживання дієслова [9:14-15]. Дієслівна метафора доповнюється іменним порівнянням, а вся конструкція служить вираженню експресивності.

Крім дієслів теперішнього і минулого часу, в аналізованих висловлюваннях використовують прості форми майбутнього часу, зрідка складену форму, а також дієприслівники.

Другу лексико-семантичну групу становлять дієслова стану, які відтворюють статичні чи динамічні параметри предметів: звисати, ждати, бушувати, сидіти, пекти, горіти, кипіти, стискати, тремтіти, стояти, сяяти, застигати, вмоцуватися, спалахувати, дрімати, засинати, паленіти, грати (у значенні блищати), накіпати; вчепитися, впитися, вгніздитися, лягти, зійти (у значенні вирости), зажевріти, стрепенутися, влипнути. Усього 27 слів. Найчастотнішими є дієслова *горіти*, *тремтіти*, *сяяти*, *стояти*, *лягти*, які зафіксовано двічі.

Третя група дієслів — дієслова звучання. Звукові дії творять тварини, птахи, комахи, предмети зі світу природи: *туркотіти*, *сичати*, *воркотіти*, *кигикати*, *гудіти*, *бриніти*, *хурчати*, *човгати*, *озиватися*; *крикнути*, *зашипіти*, *пролунати*, *заграти*, *загелготіти*, *верещати*. Усього виявлено 15 дієслів. Найчастіше серед зафіксованих вживається дієслово *гудіти*, яке відтворює і звуки джмеля, і звуки грому, і звуки бубен: — *Чи ти і всередині такий добрий, чи тільки зверху? — джмелем загудів сторож і похитав головою* [15:110]; *Стривожені голоси, здається, громами гудуть навколо, забивають увесь простір* [14:510]; *Три роки проїздили — і не скрипили, а бубнами гули!* [15:150]. Дієслово *кигикати* сполучається тільки з іменником *чайка*: ... *у третіх* (надії) *кигикали чайкою*... [14:623]; *І виросло це дерево біля його стареньких воріт, що й досі кигикали чайкою* [15:82]. Дієслово *зашипіти* поєднується з іменниками *гусак*, *гуска* залежно від того, особу чоловічої чи жіночої статі порівнюють з цим птахом: — *...я тобі...виполю безсовісні патли! — гусаком зашипів парубок і підняв*

над головою ключниці розчепірену руку [14:452]; ...зблизька гускою зашипіла Олена... [14:585].

Наступну групу становлять дієслова, які відтворюють світлові і кольорові ефекти: *синіти*, *жовтіти*, *червоніти*, *блакитнавитись*, *потемніти*. Наприклад: ... *спідушка (хліба)* ... *жовтіла перепеченим дубовим листом* [14:329]; ...*довкола на лузі грудочками неба блакитнавились проворні трясогузки*... [15:52]; ...*потемніла далина наближає ...довгасте смагляве обличчя, на якому густим вечором синіють наполохані очі* [14:476]. Дієслова, які відтворюють кольорові ефекти, тісно пов'язані із семантикою іменника в орудному відмінку або із залежними від них словами (*перепечений дубовий лист жовтіє, густий вечір синіє, грудочки неба блакитнавляться*).

До п'ятої групи входить дієслово *дивитися* і синонімічні до нього слова: *дивитися*, *глядіти*, *зазирати*. Наприклад: ...*Денис ...яструбом поглядає навкруги* [4:1:28]; *Глянув я вовком на їхні волонята і, як вогонь, чешу додому* [14:65]; — *Ви не дивіться на мене свердлом, бо не дуже угнівив вас* [15:90]. Конструкції з вказаними дієсловами є нечастотними.

Таким чином, дієслова усіх лексико-семантичних груп виражають ту чи іншу характерну дію, яку виконує істота або предмет із світу природи. Дієслова, які позначають дію людини, у таких компарально-суб'єктних категоріальних ситуаціях не вживаються, оскільки дії, котрі передають дієслова типу *бігти*, *співати*, *свистіти*, властиві не тільки людині [12:166]. Усі дієслова належать до стилістично нейтральної (переважно) або розмовної лексики, пор: *ворушитися*, *дивитися*, *розтрушувати*, *летіти* і *погуцикати*, *вишулюватися*.

Окремий тип речень становлять неповні еліптичні речення з відсутнім дієсловом, оскільки його значення цілком зрозуміле завдяки іншим членам речення. Зміст пропущеного слова ширший, ніж значення одного дієслова, зміст із відтінками кількох дієслів, а звідси образність та експресія таких речень [7:152]: ...*Мрії, як ті зоряниці, в повітря стрілою* [20:1:53]; *Старчихою — торбинка з сухарем*... [20:1:62]; *Відбіжить у берег і білкою — на найвищій осокір* [4:5:78]; *Над бором хмари муrom!* [18:27]; *Берези, в снігу занімілі, Іній на вітах слізьми*... [13:119]. Наприклад, у першому

реченні пропущено *полетіли, помчались, понеслись*, у другому — *звисає, теліпається*, у третьому — *вистрибне, видряпається* тощо.

Орудний відмінок із порівняльною семантикою може залежати не тільки від дієслова-присудка, а й від іменника. У такій ситуації орудний порівняльний виконує функцію означення або є іменною частиною присудка. Висловлювання такого типу нечисленні: *брови дугою, хвіст трубою, губи бантиком, ніс крючком*. В аналізованих конструкціях сполучаються іменники з конкретною семантикою, які експліцитно реалізують тільки а і б. Функцію порівняння бере на себе відмінкова форма. Головне слово у словосполученні з орудним порівняльним приіменним позначає а, залежне — б. Решта значень впливають із сполучення багатозначної відмінкової форми із своєрідністю лексичного наповнення і словотвірної структури. На характер словосполучень впливає визначений порядок розташування компонентів: залежне слово — іменник із конкретним значенням, непохідний, називає загальновідомий побутовий предмет із характерною конфігурацією, головне слово теж позначає конкретний предмет і є непохідним [19:59]. Наведемо кілька прикладів із художньої літератури. Наприклад: *Ніс — дзьобом* [4:4:324]; *Чубчик мітлицею, на яблуках щік — дитячий рум'янець* [4:7:200]; *...мав жорнувате обличчя і грушкою ніс* [15:10] і пор. *...розгублено дивиться на грудкуваті щоки отця Миколая, поміж якими лісовою грушкою примостився рухливий, змерещаний прожилками ніс* [14:417], де іменник в орудному відмінку залежить від дієслова; *До блиску відполірована голова, чорненькі вусенята, губки рожевим пуп'янком — це і є товариш Пищик...* [4:4:493]. Як засвідчують наведені приклади, усі ці конструкції являють собою елементи портретної характеристики. Письменник вибирає дані конструкції з прагматичною метою, оскільки таким способом вдається передати жартівливий або фамільярний відтінок при порівнянні. Орудний приіменний із певною стилістичною метою може чергуватися з генітивною порівняльною конструкцією. Так, пор. останній приклад речення з роману О.Гончара “Циклон” з орудним приіменним і інше речення з цього ж твору: *...рожеві пуп'янки губенят в'яжуться в тиху усмішку...* [4:4:44].

Лексичний діапазон іменників, вживаних в орудному порівняльному, досить широкий. Представлені такі тематичні групи неістот:

1) назви конкретних предметів (*камінь, пилка, гніздо, колесо, каміння, намисто, краплина, крашанка, довбня, опудало, веретено, грудочка, фуганок, лозина, дзвіночок, снопик, стріла, казанок, метеорит, цвах, килим, куля, вінець, лист, сітка, ніж, смола, щільник, пір'я, корок, вузлик, свердло, струна, труба, річка, море, м'яч, завіса, мур, поплавок, пуп'янок, місяць, хмара*). Часто агентом порівняння є *камінь* (5 вживань), *стріла* (4), *колесо* (3), *грудочка* (3), *хмари* (3), *сльози* (2). Наведемо кілька прикладів використання цих слів у контексті: *Сокіл падав каменем* [6:242]; *Стьопочка стрілою вилетів на другу половину оселі...* [15:160]; *...колесом котився місяць* [14:344]; *...сірою грудочкою покотився у село заєць...* [14:133]; *...Тиша хмарою проплива* [13:122]. Із виявлених іменників у ролі об'єкта порівняння більшість має форму однини, але цілком прийнятною є форма множини. Референт може мати форму однини, а агент — форму множини (*...до нього срібними дзвіночками озивався дівочий голос...* [1:16]), референт і агент мають форму множини (*...хмарами налітають вороги...* [8:331]; *На мертве, ще в дрожі дерево коршаками кинулись брати...* [14:77], референт вжито у формі множини, агент — у формі однини (*...впали вони* (Кирпа і Заубуш — А.Р.) *каменем згори...* [6:331]). Вищезазначене свідчить, що вибір форми залежить від змісту, форма однини не є обов'язковою; 2) назви явищ природи (*вихор, туман, буран, грім, вітер, веселка, дим, вогонь, тінь*). Найчастіше суб'єкти чи об'єкти порівнюються з такими з них: *вихор* (5), *тінь* (4), *хвиля* (3), *вітер* (2), *грім* (2), *туман* (2); 3) назви рослин і плодів (*шипишина, підсніжник, соняшник, квітка, хмелина, тополька, калина, маки; грушка, горошина, жолудець*): *Щоб горіли маками долоні...* [13:58]; *Як вона самою любов'ю стрічала б його з поля чи з лугу, як хмелиною б увивалась біля нього...* [15:22]; 5) частини тіла тварини (*крило*): *...Мар'янова осіла душа стрепенулась підбитим крилом* [14:205].

Суть операції порівняння з предметами полягає у встановленні зовнішньої схожості речей. Головна мета таких порівнянь в художніх текстах — створення ілюзії безпосереднього бачення, участі в зображуваних ситуаціях. З явищами природи порівнюються конкретні та абстрактні поняття. Назви, пов'язані з рослинним світом, можуть використовуватися для змалювання фізичних якостей людини, зовнішнього вигляду предметів. Назви частин тіла тва-

рин не мають тенденції до оцінного вживання, а якщо й трапляються поодинокі випадки, то це в основному продукт індивідуального творення, а не риса мовної системи [21:29]. Назви осіб за професією, соціальним станом, родом заняття вживаються для характеристики поведінки, способу життя людини, для змалювання природи, яка сприймається людиною як істота і якій приписуються людські риси.

Істоти репрезентовані такими тематичними групами: 1) птахи (*жайворонок, чайка, голуб, ластівка, квочка, коршак, лебідка, півник, сокіл, сич, шуліка, яструб, гусак*). Найчастіше особи або абстрактні поняття порівнюються з *гусаком* (5), *голубом* (4), *чайкою* (3), *ластівкою* (2), *квочкою* (2). До цієї ж групи відносимо загальні назви типу *птиця* (6), *птаха* (4), *птиці* (2), *пташенятко* (1). Яскравішими є порівняння з певними птахами, бо при цьому мовець бере до уваги особливості поведінки того чи іншого птаха; 2) назви тварин (*вовк, заєць, кріт, коза, кішка, їжак, білка, собака, лисиця*). Агентом порівняння частіше від інших є *лисиця* (3), *заєць* (3), *вовк* (2), *їжак* (2) із притаманними їм ознаками: *...вмієш лисицею до кожного підкотитися, медовим словом внести дух миротворення...* [4:4:504]; 3) назви комах (*джміль, бджоли, комашня, мурашня, мурашки*): *Крутиться, хурчить джмелем веретено...* [14:140]. Тричі зафіксовано порівняння з *комашнею*; 4) назви плазунів (*гадюка* (2), *вуж* (2), *змій, удав*: *Сірою гадюкою оббив степовик град* [8:353]; 5) назви осіб (*варта, напівбог, старчиха, амазонка*): *І кому ж, як не мені, мисль свою пускати амазонкою в далечінь?* [20:1:84]; *...лінивою вартою дрімали товсті півскирти необмолоченого хліба* [14:70]; 6) назви черв'яків (*п'явка, хробак, чирви*): *А та сестра п'явкою в серце впилася* [8:104]; 7) назви риб (*в'юн* (2), *йорш*): *Насолив ти мені, насолю і я тобі, да так насолю, що в'юном завертишся* [14:114]; 8) назви молюсків (*равлик, скойка*): *...почнемо равликом-павликом залазити в свою рідненьку шкаралупу* [15:72]; 9) земноводні (*жабенята*): *Луговими жабенятами стрибали зелені очиці...* [14:284]; 10) павукоподібні (*павук*): *...руки павуком вчеплюються в наперсний хрест* [14:417].

Назви тварин, птахів та інших істот використовуються для порівняння неживих предметів або для характеристики людини. У мовленні яскраво виявляється закріплена мовною практикою звич-

ка людини до порівняння осіб та предметів неживої природи з тваринами, птахами тощо. Вирішальне значення для мовленнєвого впливу на споживача інформації має вибір для характеристики певного явища того чи іншого слова, пов'язаного з поняттями, які сприймаються позитивно чи негативно. Назви істот мають значний потенціал для такого вибору. Вони являють собою важливе лексичне джерело оцінності для змалювання зовнішнього вигляду людини, характеристики її моральних якостей, її суспільної поведінки, вираження ставлення до іншої людини. Частотність використання назв істот у ролі агента порівняння пояснюється тим фактом, що людина є невіддільною частиною світу природи, вона співіснує разом з тваринами, птахами, які втілюють в собі найтиповіші риси характеру людини, найхарактерніші ознаки зовнішності, поведінки.

Вибір того чи іншого слова залежить від мовця та певної мети: надання висловлюванню більшої гостроти, виразності, емоційного ефекту тощо.

Агент порівняння, суб'єкт, з яким порівнюється інший суб'єкт, може бути непоширеним і поширеним. Поширюється він означенням, вираженим прикметником чи дієприкметником. Означення є засобом уточнення, конкретизації значення іменника, що дає можливість створити глибокий, яскравий образ і емоційно вплинути на читача чи слухача. Конструкції з непоширеним агентом порівняння містять традиційні, звичні порівняння. Вони не потребують спеціального уточнення, оскільки основа, на якій здійснюється зіставлення, є зрозумілою: *кулею вилетіти, вихором помчати, каменем падати, птицями летіти, вовком вити*. Зазначимо, що узвичаєність певною мірою нейтралізує прагматичну виразність, не вражає несподіваністю. Такі порівняння збагачують уявлення про референт, але не створюють яскравий образ, не впливають на читача або слухача. Майстер слова, трансформуючи традиційні чи створюючи свої порівняння, поєднує семантику агента порівняння з іншим словом, а це вимагає додаткового розумового напруження. В авторських порівняннях паралелізм уявлень створюється сукупністю значень усіх слів, які деталізують і уточнюють як семантику агента, так і семантику орієнтира. Саме в таких висловлюваннях відчувається особлива експресія і змістова конден-

сація: А ось і перша бджола ...золотим жолудцем упала на ма-
чушник [15:88]; ...не вичерпуються і не втомляться бігти блідами
бджолами нещастя...[2:96].

Агент порівняння може поширюватися залежним іменником
(...на литці Христини ягідкою суниці затремтіла кров [14:534];
...степовий горошок червоніє краплинами крові [4:4:95] або сполу-
ченням іменника із залежними словами (*Ворон косообою, шмат-
ком чорної роздертої хустини, піднявся врівень з чорноліссям...*
[15:143]). Іноді іменник в орудному відмінку поширюється підряд-
ним означальним реченням: *Насунувся (Отрохін) хмарою, що ки-
дає з зіниць блискавку* [2:139].

Отже, порівняння такого типу майже завжди є коментовани-
ми. Якщо внутрішні потенції слова вичерпано, автор має змогу
використати певні засоби для уточнення його значення і підси-
лення емоцій. Уточнюючих і деталізуючих слів при орудному по-
рівняльному може бути різна кількість, від них залежить характер
і ступінь описовості зображуваних картин дійсності.

Аналіз деяких компарально-суб'єктних категоріальних ситуацій
дає підстави зробити певні висновки. В українській мові компар-
ально-суб'єктні (об'єктні) категоріальні ситуації представлені
простими двоскладними реченнями, в яких експліцитно оформ-
лено три члени порівняльного відношення aRb, де a — іменник в
називному відмінку, R — дієслово, b — іменник в орудному
відмінку. У даних категоріальних ситуаціях реалізується функція
власне порівняння. Конструкції, в яких вона реалізується, є часто
вживаними в мовленні, вони мають значний прагматичний по-
тенціал. Вибір об'єкта, з яким порівнюють інший, залежить від
інтенції мовця. У проаналізованих висловлюваннях компоненти
логічної формули R і b лексично обумовлені і визначені існуючи-
ми в мові моделями. Прагматичний ефект досягається допоміж-
ними засобами уточнення значення і підсилення емоційності та
експресивності. У тій чи іншій ситуації мовець віддає перевагу тим
мовним засобам, які в момент мовлення є найвагомішими з кута
зору комунікативної експресивності.

1. **Багрянний І.** Тигролови. — Кіровоград, 2000.
2. **Барка В.** Жовтий князь. — К., 1989.

3. **Бондар О.І.** Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові. — Одеса, 1996.
4. **Гончар О.** Твори в семи томах. — К., 1987. — Т. 1, 2, 4, 7.
5. **Данильчук І.Г.** Функціонально-семантичне поле посесивності в сучасній українській мові: Дис. ... канд. філол. наук. — Одеса, 1995.
6. **Загребельний П.** Євпраксія. — К., 1987.
7. **Каранська М.У.** Синтаксис сучасної української літературної мови. — К., 1992.
8. **Коломієць О.** Вибрані твори в двох томах. — К., 1988. — Т.2.
9. **Луценко Н.А.** Творительный сравнения: условия реализации, исторические и функционально-смысловые связи // Восточноукраинский лингвистический сборник. — Донецк, 1988.
10. **Марчук О.І.** Структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій в ідіостилі М.М.Коцюбинського: Дис. ... канд. філол. наук. — Одеса, 2002.
11. **Нарушевич О.В.** Реалізація вторинних функцій мовних одиниць у вираженні ФСП спонукальності // Записки з українського мовознавства. — Одеса, 2000. — Вип. 9.
12. **Панфилов А.К.** О словосочетаниях типа лететь стрелой // Вопросы культуры речи. — М., 1967. — Вып. 9.
13. **Симоненко В.** Лебеді материнства. — Дніпропетровськ, 1989.
14. **Стельмах М.** Хліб і сіль. — К., 1967.
15. **Стельмах М.** Чотири броди. — К., 1989.
16. **Творительный падеж** в славянских языках. — М., 1958.
17. **Теория** функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. — Л., 1990.
18. **Тичина П.** Твори. — К., 1976.
19. **Тулина Т.А.** О способах эксплицитного и имплицитного выражения сравнения // Филологические науки. — 1973. — №1.
20. **Хвильовий М.** Твори у двох томах. — К., 1990. — Т.1.
21. **Шамота А.М.** Переносне значення слова в мові художньої літератури. — К., 1967.